

ERTUĞRUL MEŞE
Komünizmle Mücadele Dernekleri

ERTUĞRUL MEŞE 1974'te Sivas-Gemerek'te doğdu. Yaşamının önemli bir dönemi Kayseri'de geçti. Süleyman Demirel Üniversitesi'nde sosyoloji okudu ve aynı alanda Selçuk Üniversitesi'nde yüksek lisans yaptı. Mecburen on yıl kadar özel sektörde öğretmenlik yaptıktan sonra Giresun Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak akademinin sefaletini deneyimliyor. Bir dönem eşi İlknur ve oğlu Kemal ile birlikte Aksaray'da yaşadı, şimdi ise Giresun'da maaile, Karadeniz'i temaşa etmeye çalışıyor. Üniversitede *Yazgı* edebiyat ve *Sosyoloji Gündemi* dergilerini çıkardı. *Kavram-Karmaşa*, *E, Çıkm, Tezkire* ve *Birikim* gibi dergilerde az şiir, daha çok da yazıları yayımlandı. Uzun bir süredir *Bireylikler* dergisinin çılgına ve beyhude yalmzlığına yazıları ile dahil olarak her türden aşınmaya ve hükümsüzleştirilmeye karşı direnmeye çalışıyor.

İletişim Yayınları 2386 • Araştırma-İnceleme Dizisi 395

ISBN-13: 978-975-05-2100-3

© 2016 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2016, İstanbul

EDITÖR Tamlı Bora

YAYINA HAZIRLAYAN Aybars Yanık

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAKTAKI AFIŞ *Mücadele* dergisi, sayı 11, İzmir, 1965, arka kapak

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Onat Özlü

DİZİN Emre Bayın

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ERTUĞRUL MEŞE

Komünizmle Mücadele Dernekleri

Türk Sağında
Antikomünizmin İnşası

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	9
ÖNSÖZ	11
GİRİŞ	15
BİRİNCİ BÖLÜM	
ANTİKOMÜNİZME GİRİŞ	21
Tek parti döneminde alternatif siyasal sosyalleşme.....	26
Algıların ideolojik dönüşümü: "Moskof" imgesinden antikomünizme.....	31
Antikomünizmin bereketli tarlası: Türk Sağı.....	41
İKİNCİ BÖLÜM	
KOMÜNİZMLE MÜCADELE DERNEKLERİ'NİN KURULUŞUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER	53
Dış faktörler	53
<i>SSCB etkisi</i>	54
<i>ABD etkisi</i>	57
<i>Türki aydınların etkisi</i>	65
İç faktörler	70
<i>İnkılap uygulamalarının yarattığı hoşnutsuzlukların etkisi</i>	70
<i>1944 Türkcülük (milliyetçilik) olayı ve milliyetçi tepki</i>	92
<i>Türk solunun hissedilen etkisi</i>	98

<i>1945-1960 arası dönemde bir devlet politikası olan antikomünizme CHP ve DP'nin bakışı</i>	104
--	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOMÜNİZMLE MÜCADELE DERNEKLERİ:

AMAÇLAR, MÜCADELELER VE FAALİYETLER	117
Komünizmle Mücadele Derneği (Zonguldak, 1950)	119
Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği (İstanbul, 1956)	121
Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği (İzmir, 1963)	125
<i>TBMM Komünizmle Mücadele Komisyonu</i>	126
<i>TKMD'nin kuruluşu ve faaliyetler</i>	130
<i>TKMD'de milliyetçi-mukaddesatçı mücadeleleri:</i>	
<i>AP'ye karşı CKMP/MHP</i>	152
<i>TKMD'nin elindeki kan: Kanlı Pazar</i>	172
Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin yayınları	183
<i>Dergiler</i>	184
<i>Kitaplar</i>	194
<i>Broşürler</i>	201

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KOMÜNİZMLE MÜCADELEDE

BEŞERİ SERMAYE VE MUHAYYİLE	205
Komünizmle mücadelede ve derneklere etkin olan kişilerin sosyoekonomik ve düşünsel yapısı	205
Komünizmle mücadelede fetişler	228
<i>Din</i>	230
<i>Millet/Milliyetçilik</i>	237
<i>Vatan/Memleket</i>	243
<i>Aile/Namus</i>	249
Komünizmi tanımlama biçimleri	255
Antikomünist mücadelede yöntemler ve cılız eleştiriler	260

BEŞİNCİ BÖLÜM

KOMÜNİZMLE MÜCADELE DERNEKLERİ'NİN

SIYASİ MİRASI	271
SONUÇ	285

EKLER	291
EK 1 Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği Tüzüğü	293
EK 2 TKMD Üyelik Belgesi (Boş)	313
EK 3 <i>Mücadele</i> Dergisi Kapakları ve Broşürler	315
EK 4 T.K.M.D. Rozeti Satış İlanı ve Kurultay Davetiyesi	329
EK 5 TKMD 1964-1965 Yılı Faaliyet Raporu	331
EK 6 TKMD 3-2 No.lu Tamimi	347
EK 7 Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Vatansever Mensuplarına Açık Mektup	351
EK 8 Komünizmle Mücadele Yolları	357
 KAYNAKÇA	 361
DİZİN	379

KISALTMALAR

AP	Adalet Partisi
B	Birleşim
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
DP	Demokrat Parti
Ed.	Editör
Haz.	Hazırlayan
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MP	Millet Partisi
O	Oturum
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TTK	Türk Tarih Kurumu
TKMD	Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği
Bkz.	Bakınız
vb.	ve benzeri
vd.	ve devamı/diğerleri
Yay.	Yayınevi
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
YTP	Yeni Türkiye Partisi

ÖNSÖZ

Bugün Türkiye siyasal yaşamında toplumun, ekonominin, siyasetin ve eğitimin yeniden yapılandırılması ile ilgili yaşanan sorun alanları, 1960'lardan beri üretilen politikalar ve olası çözümler ve toplumsal dünyanın genel olarak tanzimi gibi sosyolojik durumları daha iyi anlamak ve açıklayabilmek için özellikle Komünizmle Mücadele Dernekleri'ni ve bu derneklerin üretilmiş olduğu antikomünist söylemleri bilmek oldukça önemlidir. Türkiye'de komünizmle mücadele sürecinde üretilen antikomünist fikirler sadece üretildikleri dönemi etkilemekle kalmamış, günümüze değin, sağ siyasi yelpazede yer alan neredeyse bütün politikacıların ürettikleri söylemlerin muhteviyatını büyük oranda belirlemiştir. Şu rahatlıkla söylenebilir: Türkiye'deki siyasal yaşamı oluşturan aktörlerden biri olan, genel anlamda adına sağ dediğimiz yapının, ana beslenme damarlarından ve kendini inşa yollarından biri antikomünist söylemdir. Bu söylemin üretildiği ve dolaşımda tutulduğu dönemi bilmek, günümüzde dolaşımda tutulan sağ siyasal söylemleri daha doğru anlamlandırmak açısından oldukça önemlidir. Elinizdeki çalışmada, bu tür kaygılardan hareket edilmeye ve Türkiye'de ortaya çıkan Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin doğuşu ve siyasal yaşama etkileri ortaya konmaya çalışıldı.

Ben bu çalışmada Komünizmle Mücadele Dernekleri'ni ve ürettikleri söylemleri, mümkün olduğunca ana kaynaklarına dayanarak vermeye çalıştım ve bu süreci anlamaya ve açıklamaya çalışmak gibi temel sosyolojik bir kaygıyla hareket ettim. Ancak yine de bu çalışma, her bireysel üretim gibi bir özneliği taşıdığı için eksik olmaya mahkumdur. Eksikler, istenmeden de olsa benden kaynaklanmıştır.

Çalışmanın ilk hali, Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde yüksek lisans tezi olarak hazırlandı. Böylesi bir konuyu tez olarak hazırlayabilmem için verdiği akademik özgürlükten ve samimiyetten dolayı tez danışmanım olan Doç. Dr. Mahmut Hakkı Akın'a teşekkür ederim. Çalışma, kitaba dönüşme sürecinde yeniden ele alındı ve alanla ilgili birincil kaynaklara mümkün olduğunca ulaşmaya çalışılarak, yeni ilavelerle derinleştirilmeye çalışıldı. Çalışmanın tez formatından çıkması ve kitap olarak yayımlanması sürecinde, taşrada bütün diriliğiyle aleni bir biçimde yaşanan antikomünist zihniyetin etkilerini bütün boyutları ile birlikte deneyimlediğimiz ve Orta Anadolu'yu bana dayanılır kılan Halim Şafak'a, yaptığımız keyifli tartışmalar için ne desem bilmem ki... Ömrün uzun ve özgürlük dolu olsun Halim Şafak.

Bu çalışmanın konusu olan Komünizmle Mücadele Dernekleri'ne dair ilgimin uyanmasında İletişim Yayınları'nın *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce* serisinin ve özellikle de Tanıl Bora'nın Türk Sağ'ına dair yazılarının ufuk açıcı katkıları oldu. Türkiye'deki antikomünist zihniyeti anlamaya olan ilgimin konu hakkında bir ilk çalışmaya dönüşmesi sürecinde farkında olmadan sunduğu katkılara ve çalışmanın kitap olarak yayımlanması aşamasında da ufuk açıcı önerilerini esirgemeyen ve sıcak, samimi, dost diliyle cesaretlendirici desteklerini hissettiren Tanıl Bora'ya çok teşekkür ederim. Bana göre başta entelektüel ve yazınsal-akademik yaşantıda eşlerin birbirleri ile olan ilişkileri, bu süreçte üretilenlerin derinliğini, seviyesini ve içtenliğini büyük oranda etkiler. Buradan eşim İlknur Meşe'ye her türden özverisi için ne kadar teşekkür etsem az gibi geliyor bana. Son olarak, benim, özel sektörün cehenneminden kurtu-

lup evde kalarak bu çalışmaları yapabilmemde dünyamıza katılan varlığı ile imkn veren ve kendisi, bana bir armağan olan oğlum Kemal'e, tüm duyumsattıkları için teşekkür etmek bile azdır. İyi ki doğdun oğlum.

ERTUĞRUL MEŞE

GİRİŞ

Kültürel imgeler de insanlar gibi: Ancak ömürlerini tamamladıklarında, imkanlarını tükettiklerinde, çevrelerine yaydıkları ışık zayıflarken tam olarak anlaşılabilir. İmkanları kadar vaatleri de tükenirken, kendilerine bağlanan umut dağıldığında, yerlerini başkalarına bıraktıklarında anlaşılabilirler.

– *Kötü Çocuk Türk*, Nurdan Gürbilek

Türkiye’de toplumunun siyasi, sosyal, düşünsel ve ekonomik dünyası, özellikle son iki yüz yıldır, yani Tanzimat’tan bu yana büyük değişim ve dönüşümler geçirmektedir. Toplum, adı geçen dönemden itibaren yüzlerce yıldır içinde eylediği geleksel ekonomik, siyasi, dinî, düşünsel ve sosyal dünyadan ayrılarak Batılı bir anlam ve yaşam dünyasına dahil olmaya çalışmakta ve o dünyanın bütün insani üretimlerinin getirisiyle yaşamaya devam etmektedir. Batı’ya dahil olma biçiminde başlayan bu süreç henüz tamamlanmış değildir. Çünkü dahil olunmaya çalışılan dünyanın kendince üretmiş olduğu söylemlerin ve bu söylemlere bağlı olarak üretilmiş olan yaşam biçimlerinin, Türk toplumunca içselleştirilmeye çalışılması, beraberinde yeni problemleri de getirmiş ve toplum, kendi içsel problemlerinin

yanında, dahil olmaya çalıştığı Batı medeniyetinin problemlerini de yaşamak zorunda kalmıştır. Batılı anlamda bir siyasal kültürden uzak olan, kendi siyasallığını kendi kültürel ve dinî kodlarına göre yaşayan Türkiye toplumu, Batı'nın siyasal ve kültürel etkilerinin ortaya çıkardığı problemlerin özellikle askerî anlamda yakıcı sonuçlarını, 93 Harbi olarak bilinen 1877 Osmanlı Rus Savaşı, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı dönemlerinde yaşamış ve Milli Mücadele ile bu etkileri kısmen de olsa safdışı bırakmıştır. Ancak dış dünyanın etkileri, özellikle siyasal alanda, İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türkiye toplumunu etkilemeye devam etmiştir. Bu savaşın öncesinde ve sonrasında, özellikle adına Soğuk Savaş denilen ortamda, ortaya çıkan kimi siyasal gelişmeler, toplumu siyasal anlamda iki farklı dünya arasında bir salınımın içine itmiştir. Bu dünyalardan biri başını Amerika Birleşik Devletleri'nin çektiği kapitalist ekonomi temelli liberal bir dünya iken, diğeri başını Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin çektiği eşitlikçi ve devletçi bir toplum inşasını hedefleyen sosyalist bir dünyadır. Bu iki dünyanın açık/gizli etkisi ve toplumun iç dinamiklerinin baskısı altında kalan Türk toplumunun siyasi hayatında, özellikle 1950'lerden itibaren başlayan komünizmle mücadele düşüncesi ve pratikleri bir süreç olarak hem siyasal yaşamı hem de toplumsal yapıyı derinden etkilemiştir. Bu süreci ve sonrasında, günümüze değin etkileyen komünizmle mücadele, genel olarak bir zihniyet halini almış ve bu antikomünist zihniyet, neredeyse bütün "sağ" siyasi söylemlerin meşruiyet kaynaklarından biri olmuş ve kendine siyasi, hukuki, sosyal ve ekonomik yaşamda geniş ve etkin bir hayat alanı bulmuştur.

Çalışmanın konusu, Türkiye'de 1950, 1956 ve 1963 yıllarında olmak üzere üç defa kurulan Komünizmle Mücadele Dernekleri ve bu derneklerin ortaya çıktığı dönemde öne çıkan komünizm karşıtı düşünceler olduğu için, sol siyasi düşünceye ait kendini tanımlama çabaları çalışmamızın dışında bırakılmıştır. Bunu yapmaktaki amacım, sağ siyasi yelpazede etkin olan milliyetçi-mukaddesatçı ve reaksiyoner zihniyeti, kendilerine muarız olarak gördükleri komünizmi tanımlama ve onunla mü-

cadele etme biçimlerine bakarak anlamaya çalışmaktır. Çalışmamda, Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin kuruluşunda, bu derneklerin oluşum nedenlerinde ve ortaya çıkış koşullarında ne türden iç ve dış etkilerin olduğu, ilgili literatüre ve bu derneklerde etkin olan kişilerin ürettiği söylemlere dayanarak söz konusu derneklerin siyasal yaşama bıraktıkları anti-komünist mirasın sağ siyasi tahayyüldeki yeri anlaşılmasına çalışılacaktır. Türkiye'de antikomünizm bağlamında var olan akademik yazında kimi kitap, tez ve makale¹ çalışmaları yapılmış olsa bile, Komünizmle Mücadele Dernekleri'ni merkeze alarak mesele eden bilindik bir kitap çalışması yoktur. Daha önce, özellikle antikomünizm bağlamında yapılan çalışmalar da konuya yaklaşırken komünizmle mücadele sürecini ve bu süreçte etkin olan isimleri daha çok siyaset bilimi çerçevesinde eleştirel bir bakışla ele almaya çalışmıştır. Konuya dair üretilen çalışmalarda, kendini "sağ" siyasi yelpazede tanımlayanların çalışması ise –birkaç kısmi değini dışında–² genellikle antikomünizmi

1 Türkiye'de antikomünizmi kısmi de olsa merkeze alarak konuya yaklaşan çalışmalar için bkz: Yüksel Taşkın, "Anti-komünizm ve Türk Milliyetçiliği: Endişe ve Pragmatizm", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce cilt 4, Milliyetçilik*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003; Yalçın Köksal Demir, *Soğuk Savaş Sırasında Amerikan Propagandası: Türkiye Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006; Derya Çağlar, *Hayali Komünizm: Soğuk Savaş'ın Türkiye Söylemleri*, Berfin Yayınları, İstanbul, 2008; Yüksel Taşkın, *Anti-Komünizmden Küreselleşme Karşıtlığına Milliyetçi Muhafazakâr Entelijansiya*, İletişim Yayınları, İstanbul 2007; Özgür Görkem, "Türkiye'de Anti-komünizmin Kaynaklarına Methal", *Birikim*, sayı 251-252, İstanbul, 2010; Güven Gürkan Öztan, "Ezeli Düşman' ile Hesaplaşmak: Türk Sağında 'Moskof İmgesi'", *Toplum ve Bilim*, sayı 121, İstanbul, 2011; Aytül Tamer, "Muhayyel Komünizm: Türk Sağının Anti-komünizm Propagandası", *Doğu Batı*, yıl 14, sayı 58, Ankara, 2011, s. 91-113; Sinan Yıldırım, "Nefretin ve Korkunun Rengi: Kızıl", *Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri*, der. İnci Ö. Kerestecioğlu ve G. Gürkan Öztan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 47-43; Aylin Özman ve Ash Yazıcı Yakın, "Anti-komünist Fanteziler: Doğa, Toplum, Cinsellik", *Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri*, der. İnci Ö. Kerestecioğlu ve G. Gürkan Öztan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 105-135; Tebessüm Öztan, "Öfkeyi Çizmek: Milliyetçi Tahayyülde Düşman Porteleri", *Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri*, der. İnci Ö. Kerestecioğlu ve G. Gürkan Öztan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 137-167; Cangül Örnek, *Türkiye'nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı*, Can Yayınları, İstanbul, 2015.

2 İlhan Darendelioglu, *Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri*, Toker Yayınları, İstanbul, 1975; Hakkı Öznur, *Ülkücü Hareket*, cilt 2, Alternatif Yayınları, Anka-

meşrulaştırma biçimindedir. Bu nedenle bu çalışmada, Komünizmle Mücadele Dernekleri'ni ortaya çıkaran siyasi ve toplumsal koşulları dikkate alarak, antikomünizmin oluşumunu, bu süreçte üretilen fikirleri, toplumsal ve siyasal alana olan etkilerini ve bu derneklerde faal olan kişilerin beşeri sermayelerini, muhayyilelerini ve komünizmle mücadele söylemlerinin Türk siyasetine bırakmış olduğu mirası açıklamaya çalışacağım.

Çalışmada, Türkiye'de kurulan komünizmle mücadele derneklerinin yayınları ve bu derneklerde etkin olan kişilerin fikirleri, döneme ait TBMM Meclis Zabıtları, gazeteler, dergiler ve konu ile ilgili akademik çalışmalar ve kitaplar kullanılmıştır.

Tarihî boyutu olan hemen her araştırma, uzak bir zaman diliminde yaşanmış olmasından ve o döneme ait arşivlerin yetersizliğinden kaynaklanan sınırlılıkları bünyesinde taşır. Ben bu çalışmada sınırlılıkları şöyle müşahede ettim: Türkiye'de kurulan birçok dernek kayıtlarının, ya dernek kapandıktan sonraki beş yıl içinde imha edildiğini veyahut da bu derneklerin çıkarmış olduğu her türden belgenin birçoğunun kütüphanelerde bulunmadığını gördüm. Bu, çalışmanın literatür açısından sınırlılığıdır. Bir diğer sınırlılık ise incelenen konunun içinde olduğumuz zamana olan uzaklığından kaynaklanır. Benim incelemeye çalıştığım dönem, komünizmle mücadele derneklerinin ortaya çıktığı ve etkisini şu veya bu şekilde yitirmeye başladığı dönemle, yani 1950 ve 1970 yılları arasındaki dönemle sınırlıdır. Her ne kadar bu derneklerin kuruluşlarını etkileyen önceki dönemlere göz atsam ve oradaki antikomünist söylemin oluşmasına önemli oranda etki eden olaylara bakmaya çalışsam da, bir siyasal söylemi anlamak için yirmi yıllık bir döneme bakmak, sağlıklı bir sonuca varmak için yeterli değildir. Bu yetersizliği aşmaya çalışmak için, komünizmle mücadele amaçlı olarak üretilen temel metinlere ve Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin kuruluşunda yer almasalar bile, bu metinleri üreten önemli siyasi ve düşünsel konuma sahip ki-

ra, 1999a; Selim Yıldız, *Güneyli Yiğit: İlhan (Egemen) Darendelioğlu ve Siyasi Mücadelesi*, Berikan Yayınları, İstanbul, 2013.

şilerin metinlerine bakmak gerekir. Ben de bu çalışmada, konuyu daha iyi ve doğru bir biçimde anlayabilmek ve açıklayabilmek için bu kişilerin üretimlerini de konu açısından değerlendirmeye çalıştım. Ancak sınırlılıkları aşmak için bu türden girişimleri yapmış olsam bile, çalışmamda ulaştığım sonuçlar, yukarıda saydığım ve farkına varmadan göz ardı etmiş olabileceğim birkaç nedenden dolayı belli bir eksikliği bünyesinde taşıyacaktır.